

ТКАЧЕНКО Ю. В.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
(Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого)

УДК 342.4

ПРИНЦИП КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЗАКОННОСТІ

Дається поняття конституційної законності, аналізуються та досить розгорнуто розкриваються ті конституційно-правові вимоги, які в своїй сукупності складають основу принципу конституційної законності; містяться обґрунтовані пропозиції та висновки щодо досліджуваної проблеми, сформульовані деякі рекомендації, спрямовані на вдосконалення законодавства і конституційної практики в аспекті забезпечення в Україні режиму конституційної законності.

Ключові слова: конституційна законність, принцип конституційної законності, верховенство конституції, конституційність, вимоги конституційної законності.

Дается понятие конституционной законности, анализируются и довольно развернуто раскрываются те конституционно-правовые требования, которые в своей совокупности составляют основу принципа конституционной законности; содержатся обоснованные предложения и выводы относительно исследуемой проблемы, сформулированы некоторые рекомендации, направленные на усовершенствование законодательства и конституционной практики в аспекте обеспечения в Украине режима конституционной законности.

Ключевые слова: конституционная законность, принцип конституционной законности, верховенство конституции, конституционность, требования конституционной законности.

The notion of Constitutional Order has been given in the article; the constitutional legal requirements which form the basis of constitutional order have been analyzed; the research provides grounded offers and conclusions related to the investigated problem; several recommendations as for the improvement of the legislation and constitutional practice in the aspect of providing the regime of Constitutional Order in Ukraine have been formulated.

Key words: constitutional legality, the principle of constitutional legality, the rule of the Constitution, the constitutionality of the requirements of the constitutional legality.

Вступ. Правова категорія «конституційна законність» в українському законодавстві не використовується. Саме тому принцип конституційної законності майже не досліджувався на науковому рівні. Разом з тим зростання регулятивної ролі Конституції України в суспільному житті, надання їй найвищої юридичної сили, а конституційним нормам – прямої дії, обумовлює необхідність його виділення та вивчення. Безпосередньою метою статті є визначення змісту принципу конституційної законності, виокремлення тих чітких законодавчих вимог, що формують даний принцип.

Необхідно констатувати такий факт, що серед вітчизняних вчених та вчених ближнього зарубіжжя, як сучасних, так і минулих років, не можна назвати тих, хто б ґрунтовно займався дослідженням проблеми конституційної законності. Можна відмітити деякі поодинокі статті або деякі поодинокі згадки про цю проблему в окремих наукових працях, основні з них будуть наведені далі по тексту. Теоретичні міркування відносно поняття конституційної законності, як і законності взагалі, характеризувалися та характеризуються суперечливістю підходів до пояснення окремих аспектів поняття законності. Головним же недоліком теорії законності є те, що, не дивлячись на розмаїття присвячених їй досліджень, так і не було знайдено вихідного опорного пункту, який би дав змогу побудувати логічний ряд цієї категорії.

Постановка завдання. Тому вважаємо, що найбільш доцільним для цього є використання порівняльного аналізу певних точок зору на поняття законності взагалі з метою встановлення позитивних і негативних моментів в тому чи іншому підході і використання їх для відпрацювання поняття конституційної законності та основних вимог, що складають у своїй сукупності даний принцип.

Результати дослідження. Втілення принципів верховенства права і верховенства Конституції України передбачає встановлення певної системи правових вимог, які, в основному, виражаються в необхідності своєчасного видання, систематизації, зміни і скасування правових за змістом і формою законів, а також в необхідності неухильного додержання, точного і однозначного виконання і правильного застосування Конституції та законів України всіма державними та недержавними інституціями, громадянами. Саме ці вимоги

визначають наявність функціонування в політико-правовій системі держави, в системі засад конституційного ладу такого визначального принципу, як конституційна законність. Все відмічене, безумовно, свідчить про велику роль конституційної законності в процесі реалізації Конституції і в законотворчості.

Конституція України закріпила принцип конституційної законності як основоположний принцип правового регулювання в опосередкованій формі. Таким чином, даний принцип визначений в багатьох нормах Основного Закону. Так, в ст. 8 Конституції проголошується принцип верховенства права і визначається, що Конституція України має найвищу юридичну силу, і всі нормативно-правові акти повинні відповідати їй і прийматися на її основі, вказується, що норми Конституції є нормами прямої дії, і звернення до суду для захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. Таким чином, Конституція ставиться в центр правової системи держави і закріплення вимоги, що всі нормативно-правові акти повинні не суперечити Основному Закону, говорить про те, що принцип верховенства права реалізується, насамперед, через верховенство Конституції і правового закону [1, с. 67]. В ст.6 Конституції закріплено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Нормативну основу конституційної законності також складає і положення ст. 19, де визначається, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. В ст.68 закріплений обов'язок кожного неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Наявність і велику значимість принципу конституційної законності підкреслює проголошення в ст. 129 першим із основних принципів судочинства принципу законності.

Можна відмітити, що вагомим фактором необхідності ґрунтовного дослідження конституційної законності як визначального принципу конституційного ладу є закріплення в ст.1 Конституції України завдання побудови в Україні правової, демократичної, соціальної держави. Навіть логіко-семантичний аналіз таких слів, як «правова» і «конституційна» говорить нам про те, що ці поняття близькі за своїм походженням і значенням до слова «законний». Тому однією із умов розбудови правової держави є суворе додержання вимог конституційної законності. В цьому аспекті постає завдання обґрунтування взаємозв'язку конституційної законності, принципу верховенства права і принципу верховенства Конституції в правовій системі. Оскільки практично принцип верховенства права може бути реалізований тільки через прийняття Конституції і конституційних законів, то перед науковцями та практиками побудови конституціоналізму в Україні постає проблема розробки таких орієнтирів (вимог) конституційної законності, виконання яких в процесі законотворчості об'єктивно призвело б до створення саме правових як за формою, так і за змістом законів. А, з іншого боку, – ці вимоги повинні давати можливість повної та безумовної реалізації Конституції та правових конституційних законів.

Таким чином, проблема конституційної законності є досить актуальною, але, на жаль, у вітчизняній науці як раніше, так і зараз їй не приділяється достатньої уваги. В 20-х роках в колишньому СРСР активно обговорювались питання конституційного контролю і нагляду, особливо судової охорони Конституції. На початку 30-х років тема конституційної законності зникає зі сторінок юридичної літератури і з'являється лише в середині 60-х років. Так, у «Курсі радянського державного права» А.І. Лєпєшкін визнавав факт існування в радянській державі конституційної законності як об'єктивної закономірності розвитку суспільства і держави. Конституційна законність розглядалась ним як складне явище, що має свої принципи, зміст, гарантії [2, с. 222]. Майже в той же час Ю.П. Єрьоменко робить спробу розкрити зміст і поняття конституційної законності в радянській державі [3, с. 325], говорить про необхідність розробки теоретичних питань здійснення й охорони конституційної законності [4, с. 128].

Наступна розробка питань теорії конституційної законності в юридичній літературі відзначалась поодинокими науковими роботами та статтями [5, с. 73-77; 6]. Навіть сьогодні ця проблема залишається найменш розкритою в загальній теорії права і конституційного права України. Отже, розглянемо деякі точки зору стосовно конституційної законності з метою встановлення більш чіткого розуміння цього явища, уточнення її поняття.

Так, М.А. Свистунова стверджує, що «конституційна законність – це додержання Конституції всіма державними органами, громадськими організаціями, посадовими особами та громадянами» [6, с. 64].

Ж.І. Овсеп'ян, визначаючи конституційну законність, підкреслює такі моменти: 1) основною передумовою конституційної законності є наявність конституційного законодавства; 2) конституційна законність означає неухильне додержання конституції і її норм в процесі їх безпосередньої дії, а також забезпечення заснованої на них правотворчості. Інакше кажучи, мова йде про необхідність найбільш повного і точного додержання конституції, в тому числі при створенні і застосуванні правових норм; 3) конституційна законність передбачає наявність системи матеріальних та організаційно-правових гарантій [7, с. 15].

Ю.П. Срьоменко не дає чіткого визначення конституційної законності, зазначаючи, що «конституційна законність – складне суспільно-правове явище, що володіє відносно самостійними ознаками... Ми розглядаємо конституційну законність як властивість, що об'єктивно притаманна суспільному ладу... Конституційна законність завжди проявляється в практичній діяльності суб'єктів конституційних правовідносин. Приймаючи до уваги різноманітність цих суб'єктів, різноманітні організаційні форми їх правомірної поведінки, можна, на наш погляд, вказати основні сфери її проявлення: правотворчість і безпосередньо реалізація конституційних норм» [8, с. 37].

М.В. Вітрук зазначає, що «конституційна законність є реально діючою системою конституціоналізму, що забезпечує повну дію правової Конституції» [9, с. 534]. Дещо неординарний підхід до поняття конституційної законності запропонував В.Ф. Мелашенко, зазначивши, що конституційна законність є інститутом конституційного оформлення народовладдя [10, с. 27]. О.Г. Румянцев і В.М. Додонов визначають конституційну законність як режим неухильного додержання конституції та інших конституційно-правових актів всіма суб'єктами конституційно-правових відносин [11, с. 140].

Ю.М. Тодика вважає, що «основи конституційної законності закладені в тексті самої Конституції України, в положенні, що органи державної влади і органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні діяти тільки на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19 Конституції). Обов'язок додержуватися Конституції закріплений тут в найбільш загальній формі, швидше як загальний принцип функціонування державного механізму і органів місцевого самоврядування, тобто без деталізації відповідальності за її невиконання, але саме з неухильного додержання Конституції починається забезпечення режиму конституційної законності і правопорядку. Вимога функціонування в режимі конституційної законності відноситься не тільки до державних структур і органів місцевого самоврядування, але й до недержавних формувань, відповідних елементів політичної системи України» [12, с. 217].

Огляд літератури і деякі з наведених точок зору приводять нас до необхідності уточнення обсягу поняття конституційної законності. Можна констатувати, що одного визнання її багатоаспектним явищем недостатньо. В ній треба знайти головне, базове, що характеризує її як цілісне соціально-правове явище, яке проявляється зовні, насамперед – як принцип конституційного ладу.

Отже, конституційна законність є універсальним правовим принципом конституційного ладу держави, на якому базується організація та діяльність всіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та окремих громадян. В самому загальному вигляді цей принцип можна сформулювати як загальну вимогу, що відображає потребу (необхідність) правомірної поведінки (діяльності) всіх суб'єктів конституційно-правових відносин. Це означає, що прийняття, реалізація та застосування норм права повинні відбуватися тільки на основі Конституції та законів України. Свою конкретизацію принцип конституційної законності віднаходить в його загальнообов'язковості, гарантованості (забезпеченості), єдності та реальності, які чітко проявляються в діяльності органів державної влади.

Загальнообов'язковість конституційної законності означає, що органи державної влади та місцеві органи виконавчої влади діють на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19 Конституції), і приймають нормативно-правові акти, які відповідають Основному Закону України (ст. 8 Конституції). Втілення в життя цієї базової вимоги принципу законності визначає реальність верховенства Основного Закону України в суспільному житті, виступає показником первинності права перед державою, панування права у сфері владних відносин.

Загальнообов'язковість законності гарантується державою. Тому вимога правомірно діяти до суб'єкта владних відносин виступає не як заклик, порада або побажання, а як безумовний державний імператив. Гарантованість конституційного принципу законності, таким чином, означає, що виконання вимог законності є найбільш бажаним способом дій суб'єктів державної влади, однак в разі їх нехтування до порушника будуть застосовані відповідні міри впливу. Так, існують державні органи, які можуть і повинні контролювати додержання даного принципу і за певних обставин відновлювати режим законності – це фактично всі вищі органи державної влади, а також спеціально для цього створені органи: такі, як прокуратура, суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та інші.

Як приклад можна навести, що акти органів державної влади з мотивів їх невідповідності Конституції можуть бути визнані неконституційними Конституційним Судом України. Це посвідчує, що вимоги конституційної законності розповсюджуються не тільки на процес реалізації норм права органами державної влади, а й на їх правотворчу діяльність.

Ефективність дії конституційного принципу законності безпосередньо залежить від єдності його розуміння та застосування. Єдність законності в основному визначається тим, наскільки виконавці конституційних приписів дійшли їх однозначного розуміння та наскільки однозначно впровадили їх у своїй діяльності. Однаковість правового регулювання однорідних суспільних відносин на всій території держави по відношенню до всіх суб'єктів права певного виду є об'єктивною необхідністю, умовою нормального функціонування правової та політичної систем. Це означає, що органи державної влади у відповідності з вимогами конституційної законності повинні у своїй діяльності безпосередньо керуватися нормами Основного

Закону України. Відсутність норм законів або підзаконних актів, які б розвивали приписи Конституції або наявність тих, що суперечать їм, не є підставою того, щоб норми Конституції втратили безпосередньо-регулятивний характер. Їх необхідно застосовувати для вирішення тих задач та цілей, які стоять перед органами державної влади, незалежно від того, чи роз'яснені і конкретизовані вони іншими нормами права, чи ні.

Реальність конституційної законності означає, що вимоги цього принципу завжди реалізуються у відповідних формах діяльності (бездіяльності) органів державної влади або у прийнятих ними нормативно-правових актах, рішеннях. Кінцевий результат дії даного конституційного принципу – досягнення фактичного виконання правових приписів у всіх видах діяльності суб'єктами владних відносин і невідворотності відповідальності за будь-яке їх порушення.

Можна також відмітити, що проявляється конституційний принцип законності в діяльності органів державної влади неоднозначно: законність виступає не тільки як принцип їх функціонування, а і як найважливіша гарантія їх діяльності. Так, Конституція України передбачає розмежування повноважень між різними гілками влади, тим самим чітко окреслюється можлива поведінка всіх органів державної влади, тобто гарантуються певні можливості. Також держава гарантує обов'язковість виконання правових актів органів державної влади, передбачаючи відповідальність за їх невиконання.

На наш погляд, принцип конституційної законності розкривається у таких основних вимогах щодо: а) забезпечення повної і безумовної реалізації гуманістичного і демократичного потенціалу Конституції України; б) забезпечення верховенства Конституції як Основного Закону держави та суспільства; в) реалізації безпосередньої дії норм Конституції України; г) забезпечення стабільності конституційного законодавства і практики його застосування.

Перша група вимог конституційної законності стосується в основному процесу законотворчості, хоча має деякий вплив і на реалізацію конституційно-правових приписів. Втілення в життя гуманістичного і демократичного потенціалу Основного Закону України, в першу чергу, передбачає подолання тоталітарної спрямованості державної влади, державного монополізму, який проявлявся, перш за все, в пріоритеті держави над людиною. Вимоги конституційної законності в цьому аспекті орієнтують законодавця на здійснення таких дій, які б призводили до прийняття законів, що виражають інтереси та потреби, в першу чергу, громадянина та громадянського суспільства, встановлюють пріоритет прав та свобод людини і громадянина перед державними інтересами, передбачаючи при цьому необхідні механізми їх реалізації.

Вимоги конституційної законності в аспекті реалізації гуманістичного і демократичного потенціалу Конституції України також спрямовані на створення належних умов для забезпечення свободи громадян, їх конституційних прав. Свобода індивіда в суспільстві означає можливість активних дій особи на основі Конституції і конституційного закону в усіх сферах суспільного життя, захист від будь-якого свавілля і беззаконня, вона забезпечується соціально-економічними, політичними, ідеологічними гарантіями. Конституційна законність, виступаючи одним із різновидів політико-правових гарантій, забезпечує свободу особи не тільки в політико-правовій сфері, а й в інших сферах суспільного життя.

Законність як гарантія прав і свобод особи включає утвердження в Конституції і законах України передових демократичних цінностей, які пов'язані з визнанням людини, її прав та свобод найвищою соціальною цінністю; розробку і створення таких механізмів і процедур, які б примушували державні органи діяти в напрямку утвердження і забезпечення прав та свобод людини, дозволяли реалізувати принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність. Окрім цього, в сфері правореалізації конституційна законність має стати ефективним практичним інструментом регулювання суспільних відносин по забезпеченню прав і свобод особи шляхом створення суворого режиму відповідності Конституції і законам України кожної суспільно-значимої дії (бездіяльності) суб'єктів конституційно-правових відносин, особливо вищих органів державної влади і посадових осіб, на яких Основний Закон України безпосередньо покладає обов'язок по затвердженню і забезпеченню прав і свобод людини та їх гарантій (ч. 2 ст. 3 Конституції України).

Реалізація гуманістичного і демократичного потенціалу Конституції України вимагає забезпечення відповідності законотворчості народним потребам, що виражається в тому, що закони повинні відображати не корпоративні інтереси або потреби невеликої групи людей, а волю більшості громадян України. Вимогою законності в цій сфері є також забезпечення наукового характеру законодавчої діяльності, що підвищує якість законів і забезпечує їх тісний зв'язок з практикою.

Прийняття законів у відповідності з режимом конституційної законності означає й те, що закони повинні регулювати суспільне життя шляхом максимального усунення конфронтації між громадянським суспільством і державою, а у випадку виникнення державно-правових конфліктів – передбачати механізми та процедури швидкого і безболісного їх вирішення без застосування силових та інших небажаних методів.

Друга група вимог конституційної законності щодо реалізації верховенства Конституції України спрямована на забезпечення повного здійснення всіх положень Конституції України у діях посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і самих громадян. Причому вимоги конституційної законності, ще раз підкреслимо, стосуються як процесу реалізації норм конституційного права, так і законотворчості. В правореалізаційному процесі законність виражається у неухильному

додержанні, точному і однозначному виконанні і правильному застосуванні Конституції всіма суб'єктами конституційно-правових відносин. В процесі законотворчості законність виражається в тому, що всі дії законодавця по підготовці, опублікуванню законів повинні ґрунтуватися на приписах Конституції та законів, а також своєчасному виданні, систематизації, зміні та скасуванні конституційних за змістом і формою законів. Режим законності у законотворчості вимагає подолання тенденції неузгодженості між прийнятими законами і Конституцією України, а також між самими законами.

Забезпечуючи верховенство Конституції, конституційна законність, тим самим, виступає одним із найважливіших інструментів проведення в життя принципу верховенства права і побудови правової держави. Вона повинна знаходитись в основі всіх правових форм діяльності – в першу чергу, вищих органів державної влади. Виконання її вимог є найважливішим показником первинності права перед державою, реального підкорення держави силі права, панування права у державній сфері. Відносно законотворчості це означає, що в процесі її здійснення повинна бути забезпечена відповідність, з одного боку, Конституції праву і, з іншого, – відповідність конституційних та інших законів Конституції. У випадках виявлення розбіжностей між Конституцією і законами конституційна законність вимагає застосування норми Конституції.

Впливаючи на волю та свідомість суб'єктів-носіїв державно-владних повноважень, конституційна законність перешкоджає подвійній державній політиці при створенні конституційних та інших законів і їх реалізації. Особливе її значення проявляється в тому, що, вимагаючи від усіх суб'єктів конституційно-правових відносин діяти згідно з принципом верховенства права, Конституції, конституційна законність протистоїть правовому популізму, розриву фактичного і юридичного змісту і форми в праві, експлуатуванню правових засобів для досягнення суто політичних цілей. Досвід тоталітаризму показав, що, представляючи собою «міну сповільненої дії», закладену під ідеї демократії і правової держави» [13, с. 9], правовий популізм не узгоджується з об'єктивно існуючими інтересами і очікуваннями громадян, суперечить культурі суспільства, дискредитує право як соціальну цінність, сприяє збереженню правового нігілізму, прирікає правове регулювання на дефектність.

Забезпечення верховенства норм Основного Закону України потребує розробки і вдосконалення ефективного механізму реалізації конституційних норм, посилення конституційно-правової відповідальності за порушення норм Конституції. Разом із тим реалізація Конституції бере початок з поваги до її приписів з боку всіх суб'єктів суспільних відносин. Тому необхідно проведення кропіткої роботи по створенню системи організаційних заходів, направлених на підвищення правової культури населення.

Режим конституційної законності передбачає забезпечення прямої дії норм Конституції України. Це означає, що будь-який суб'єкт конституційно-правових відносин може у своїй діяльності безпосередньо керуватись нормами Основного Закону і на їх основі звертатися до відповідних установ для захисту своїх прав і свобод.

Наявність чи відсутність норм законів або підзаконних актів, які розвивають приписи норм Основного Закону, не означає, що норми Конституції втратили безпосередньо-регулятивний характер. Конституційні норми необхідно застосовувати незалежно від того, чи роз'яснені і конкретизовані вони іншими нормами права, чи ні. Наприклад, суд не може відмовити суб'єкту в захисті його прав, посилаючись на те, що відсутні норми закону або підзаконного акту, які конкретизують норму Основного Закону України.

«Пряму дію Конституції України необхідно розглядати як в законотворчому, так і в правозастосовчому аспекті» [14, с. 26]. В законотворчості вимоги конституційної законності спрямовані на забезпечення прийняття законів України, які розкривають і конкретизують положення Конституції, в тому числі і тих, що прямо вказані в тексті Основного Закону. Таким чином, неприйняття Верховною Радою України законів, які вказані в «Перехідних положеннях», треба розглядати як порушення Конституції, принципу прямої дії її положень, а також як порушення конституційної законності взагалі.

Пряма дія Конституції означає також і те, що Основний Закон може і повинен в разі необхідності застосовуватись відповідними органами як безпосереднє джерело права. Таким чином, правозастосовча практика всіх органів держави, органів місцевого самоврядування повинна відповідати Конституції. Порушення даних вимог конституційної законності посадовими особами, незалежно від їх рангу і статусу, завжди повинно тягнути за собою відповідальність.

Наступна група вимог конституційної законності спрямована на забезпечення стабільності конституційного законодавства і практики його застосування. Стабільність конституційного законодавства і практики його застосування має своє вираження в стійкості правового регулювання принципово важливих суспільних відносин, у відсутності коливань в практиці розгляду і вирішення уповноваженими органами юридичних справ. Стабільність розкривається як стійкість діючого законодавства, відсутність різких коливань в правотворчій політиці, незмінність, що передбачає єдність в розумінні і застосуванні правових норм.

Відсутність частих і різких коливань у визначенні основних засад правового регулювання створює умови для розповсюдження знань про конституційне право, допомагає формуванню позитивного відношення до існуючого конституційного законодавства. Якщо ж у суспільстві конституційно-правові норми часто і не передбачувано змінюються, це породжує у громадян і посадових осіб недовіру до права (закону), невпевненість в своїх вчинках.

Однак стійкість в законотворчій політиці не повинна вести до відставання правового регулювання від потреб соціального розвитку, а відтак – до консерватизму в законодавчій діяльності. З іншого боку, надто висока активність парламенту негативно впливає на стан конституційної законності, веде до колізій в процесі їх реалізації і застосування, викликає труднощі в пошуку діючих норм права і, таким чином, стимулює об'єктивні умови для неправильного розуміння і застосування законодавства.

Стабільність конституційної законодавчої бази створює умови для однозначного проведення в життя її вимог всіма державними, громадськими органами, їх посадовими особами. Відсутність стабільності в правореалізаційних процесах, коливання в сфері застосування правових норм завжди негативно впливають на правопорядок. Стан юридичної практики найбільш яскраво показує ступінь реалізації конституційної законності в суспільному житті. Важливе значення в забезпеченні стабільності конституційної практики має діяльність Конституційного Суду України, особливо в процесі офіційного тлумачення конституційних приписів.

Висновки. Отже, можна сформулювати такі основні висновки. По-перше, в самому загальному вигляді принцип конституційної законності можна визначити як загальну вимогу, що відображає потребу (необхідність) правомірної поведінки (діяльності) всіх суб'єктів конституційно-правових відносин. По-друге, свою конкретизацію принцип конституційної законності віднаходить в його загальнообов'язковості, гарантованості (забезпеченості), єдності та реальності, які чітко проявляються в діяльності органів державної влади. По-третє, принцип конституційної законності розкривається у таких основних вимогах щодо: а) забезпечення повної і безумовної реалізації гуманістичного і демократичного потенціалу Конституції України; б) забезпечення верховенства Конституції як Основного Закону держави та суспільства; в) реалізації безпосередньої дії норм Конституції України; г) забезпечення стабільності конституційного законодавства і практики його застосування.

Список використаних джерел:

1. Тодыка Ю.Н. Основы конституционного строя Украины: учебное пособие / Ю.Н. Тодыка. – Харьков: Факт, 1999. – 320 с.
2. Лепешкин А.И. Курс советского государственного права: В 2-х т. – Т. 1 / А. И. Лепешкин. – М. Госюриздат, 1961. – 559 с.
3. Еременко Ю.П. Соотношение конституционной и социалистической законности / Ю. П. Еременко // Учен. зап. Саратов. ин-та. – 1967. – Вып. 15. – С. 320-339.
4. Еременко Ю.П. О разработке проблемы конституционной законности в СССР / Ю. П. Еременко // Труды Высшей школы МООП СССР. – 1968. – Вып. 19. – С. 127-131.
5. Леонов Ю. Сучасне буржуазне законодавство: руйнування конституційної законності / Ю. Леонов // Радянське право. – 1987. – № 2. – С. 73-77;
6. Свистунова М. А. О содержании социалистической конституционной законности / М. А. Свистунова // Актуальные теоретические проблемы развития государственного права и советского строительства. – М.: Ин-т гос-ва и права АН СССР, 1976. – 252 с.
7. Овсепян Ж.И. Социалистическая законность – конституционная основа деятельности Советского государства по охране основных прав и свобод граждан СССР: дисс. ... кандидата юрид. наук / Овсепян Ж. И. – Ростов-на-Дону, 1985. – 180 с.
8. Еременко Ю.П. Советская Конституция и законность / Ю.П. Еременко; науч. ред. Ржевский В. А. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1982. – 164 с.
9. Витрук Н.В. Законность: понятие, защита и обеспечение. // Общая теория права: курс лекций / Н.В. Витрук; под общей ред. проф. Бабаева В.К. – Нижний Новгород, 1993. – 540 с.
10. Мелашенко В.Ф. Институти конституційного права / В.Ф. Мелашенко // Конституційне право України / за ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2000. – 732 с.
11. Румянцев О.Г. Юридический энциклопедический словарь / Румянцев О. Г., Додонов В. Н. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 384 с.
12. Тодыка Ю.Н. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина: учеб. пособие / Ю.Н. Тодыка; отв. ред. В.Ф.Погорилко. – Харьков: ФОЛИО, РАЙДЕР, 1998. – 293 с.
13. Малько А.В. Популизм и право / А.В. Малько // Правоведение. – 1994. – № 1. – С. 3-11.
14. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики: монографія / Ю.М. Тодика. – Х.: Факт, 2000. – 543 с.

